

Interview – medborgerskab i samfundsfagligt perspektiv

INTERVIEW MED LINDA PETERSEN (LP), FORMAND FOR FALS

*Interviewet er gennemført i uge 8 i 2021 af Mogens Hansen (MH)
Der er foretaget en moderat sproglig bearbejdning af interviewet*

Indledning

Linda Petersen er formand for FALS (Foreningen af Lærere i Samfundsfag). Interviewet har fokus på, hvordan sammenhængen er mellem samfundsfag som en del af gymnasiets fagrække og medborgerskab. Hvilken rolle skal samfundsfag spille i at udvikle medborgerskabet, og hvilke konsekvenser har det for fagets indhold og didaktik?

Interview

MH: Jeg starter med at citere sådan den overordnede formålsformulering for samfundsfag i gymnasiet. *”Man skal forbinde den aktuelle samfundsmæssige udvikling med sociologiske, økonomiske og politiske begreber. Kvalificere elevernes standpunkter. Almendannelse skal fremmes ved at give eleverne lyst og evne til at forholde sig til at deltage i den demokratiske debat og gennem undervisningens indhold og arbejdsformer engagere sig – engagere eleverne i forhold af betydning for demokratiet.”* Og hvis du sådan med dine egne ord skulle sige, hvad betyder den her formålsformulering?

LP: På den ene side, så har vi nogle elever, som meget, meget gerne vil have samfundsfag, måske fordi de er engagerede i politik, måske fordi det er et fravalg af noget andet, måske fordi de håber på at lære noget om politik, men så nogle gange finder

eleverne ud af, at den der samfundsfaglige vinkel – det samfundsfaglige engagement – i vores tilfælde støder sammen med en didaktik og en teoretisk tilgang, som faktisk er meget svær, og som er meget abstrakt, og for dem meget svær at få folk på i forhold til hvad deres begrundelse for at vælge faget var. Så jeg opfatter det faktisk som en vigtig mission, vi som samfundsfagslærere skal få koblet sammen, sådan at vi får lært dem de her begreber, får lært dem, at samfundsfag er svært, uden at vi får dem skræmt væk, uden at vi ligesom får taget lysten til at engagere sig, lysten til at deltage og diskutere fra dem. ... Det giver den problematik for nogle lærere, at det bliver ... de kommer til at fravælge debatten og de unges engagement, fordi det bliver så vigtigt for dem at eleverne skal lære de faglige begreber.

MH: Det, du siger, er, at den demokrativinkel, som vi også kan kalde medborgerskab i en eller anden forstand, at den har svært ved at nå ud i klasseværelserne? Fordi at man har travlt med at bygge faget op og bygge teorierne op?

LP: De er blevet ret gode til at kunne se, at okay, de faglige begreber, de kvalificerer mig til at have min egen holdning. Men jeg synes faktisk, at det, vi støder imod, det er nogle unge mennesker, som er meget engagerede og meget gerne vil, men som på mange måder faktisk ikke føler, at de kan give udtryk for deres egen holdning fra starten af. At de er – og jeg ved ikke, hvordan jeg skal formulere det, om jeg skal sige autoritetstro, fordi det afhænger lidt af, om de har tillid til autoriteten eller ej ... Så jeg synes egentlig, at vi klarer det godt, at det er under forudsætning af, at lærerne formår at fastholde, at der også skal være plads til den her diskussion, fordi det er jo et samspil mellem begreberne, diskussionen og elevernes interesse, vi skal finde begge dele på en eller anden måde.

MH: Når man sådan diskuterer medborgerskabsbegrebet, kan man sige, at man har de to yderpunkter, hvor medborgerskab, det er måder at integrere, og det er måder at gøre til danske og støtte danske værdier, sådan lidt firkantet sagt. Og så den anden opfattelse er, hvor medborgerskab mere handler om at skabe en ramme for uenighed eller en ramme for diskussion. Hvor ligger samfundsfag henne i den – det er jo sådan et slags kontinuum, de to holdninger dér.

LP: Altså, jeg vil jo faktisk mene, at vi ligger rimelig langt i den anden ende. Fordi jeg vil jo faktisk mene, at vi har gjort en dyd ud af, at vi ikke skal tage stilling, men at vi skal lære de unge at tage stilling selv og deres egen synsvinkel. Men jeg vil faktisk mene, at den diskurs kommer under pres i højere grad nu her. Måske ikke kun på grund af islam eller andre religioner, men måske også på grund af internt pres, altså her tænker jeg også på antidemokratiske kræfter ... Og det tænker jeg, at vi er nødt til at forholde os til i et eller andet omfang som samfundsfagslærere inden for de næste par år. Men som tingene er nu, så vil jeg stadigvæk mene, at vi ligger rimelig langt i retning af, at det bare skal skabe en ramme om en mission, og at vi så egentlig ud fra den og ud fra vores ageren, vores lærdom, kan vise eleverne, at der er nogle ting, der har nogle uhensigtsmæssige konsekvenser. Ja.

MH: På nogle af de skoler, jeg har besøgt i Tyskland, havde man et obligatorisk emne i samfundsfagsundervisningen, der hed, at man skulle have et forløb om demokratiets fjender. Skal samfundsfag have en mere normativ dimension i forhold til demokrati, værdifællesskaber og hele medborgerskabsdiskussionen? Skal det være et mere demokratinormativt fag? Vi har jo altid gjort en dyd ud af, at vi var teoripluralister, og at vi ikke tog ikke stilling, men er man i en situation, hvor vi også i den danske samfundsfagsundervisning skal undervise i demokratiets fjender?

LP: Jeg tror faktisk, vi kommer til at gøre antidemokratiske bevægelser en tjeneste, hvis vi går ind og begynder at pådutte, hvad der er rigtigt og forkert, så jeg tror i højere grad, vi skal kvalificere debatten ved at opstille nogle retningslinjer for, hvad er forskning, og hvad er ikke forskning? Hvad er konspirationer, hvad er ikke konspirationer? Altså i højere grad klar-gøre for de unge mennesker, jamen I skal være opmærksomme på, hvor I har jeres viden fra. Jeg tror, vi skal forsøge at beholde det i den arena, hvor meninger mødes, men at vi er nødt til at lære dem om baggrunden for meninger. Altså, hvad er det for en baggrund? Hvad er det for en forskning? Hvad er det for en undersøgelse? Hvad er det for en ideologi? Hvad er det for en teori, der ligger til grund for det her?

MH: Og det må så være ud fra en antagelse om, og den er selvfølgelig velbegrundet – en eller anden antagelse om, at en samfundsfaglighed i sig selv er en vaccine imod antidemokratiske mennesker?

LP: Det er i hvert fald en del af det ... Jeg tror måske, at jeg efterlyser en større respekt for viden ... Men min tanke er faktisk, at viden er nødvendigt for at kunne være en god medborger. Og den viden skal ikke bare være specialiseret inden for det fag, man selv har – det skal være forholdsvis bredt ...

Og vi er nok nødt til at vægte holdninger og sige, jamen hvad er det, de holdninger er baseret på? Er det fakta, er det viden, eller er det konspirationer, er det mistillid, er det noget, som ikke er underbygget, eller er det bare min egen holdning? Og så kommer vi jo også ind på en svær diskussion, fordi ens egen holdning er jo egentlig også relevant, og den skal man også give plads til, fordi det tit er holdninger, der gør, at man – eller følelser, der gør – at man stemmer, som man gør. Og der er det jo, samfundsfag er vigtigt, fordi vi kan analysere baggrunden for, hvorfor nogle har den holdning, og nogle andre har den holdning.

MH: Har vi opfyldt vores mission som medborgerfag, hvis eleverne bliver – får en viden om – bliver tilskuere til den politiske proces og går ind og stemmer hver fjerde år – er det nok? Har vi så opfyldt vores mission? Eller skal vi, som jo lidt er antydnet i formålsformuleringen, også uddanne til aktivt, altså deltagende – skal vores elever være tilskuere, eller skal de være deltagere, når de er færdige hos os?

LP: De skal være deltagere. Det kan vi overhovedet ikke på noget tidspunkt være uenige om. De skal være deltagere. Og jeg synes, vores fornemmeste opgave, det er at give dem det, jeg kalder for en samfundsfaglig eller politisk selvtillid. Jeg synes, det er det, vi mangler. Jeg synes, de mangler en tillid til, at deres stemme rykker, og det er også derfor, oplever jeg, at de har sådan en mistillid til demokratiet, fordi de siger jo tit: ”Jamen det nytter jo ikke noget.”

MH: Lægger samfundsfag for meget op til, at eleverne skal være tilskuermedborgere?

LP: Ja. Og det er jo den, jeg gerne vil have dem væk fra, fordi jeg synes jo, at samfundsfags fornemmeste opgave, det er at få dem gjort til aktive medborgere. Og der er vi simpelthen nødt til at udfordre dem i faget, for ellers så bliver de det ikke. Vi er nødt til at udfordre dem og sige: "Hvis du gerne vil lave det her om, hvordan vil du så gøre det?" Og der synes jeg faktisk, at vi bliver lidt for instrumentelle.

MH: Hvordan vil du karakterisere i store vendinger fagets udvikling? Altså, er der blevet mere eller mindre plads, for nu at sige det en lille smule firkantet, til det, du efterlyser? At gå ud at spørge nogle mennesker, gøre noget aktivt, slå dig lidt løs. Hvordan oplever du det, både som lærer og som FALS-formand, i den diskussion, om er faget blevet en oppustet hamburgerryg?

LP: Ja, det synes jeg faktisk. Jeg synes faktisk, der er blevet mindre plads, og det er jo også derfor, jeg efterlyser lidt, man måske gentænker den skriftlige opgave, fordi jeg ser en tendens blandt mine kolleger til, at det meget kommer til at handle om at lære nogle helt faste genrer og måder at gøre tingene på. Og jeg synes, det er lidt selvmodsigende, fordi når man ser på, hvordan den mundtlige prøve foregår, så er det jo faktisk en meget selvstændig opgave.

MH: Hvis du sådan ud fra det, der er sket med faget også i de år, du har arbejdet og i de senere år, har fagets udvikling været med til at styrke medborgerskabs idéen eller det modsatte? Eller er der ikke sket noget?

LP: På nogle punkter synes jeg jo, det har, fordi der jo stadigvæk er den her vægt på det diskuterende og det undersøgende, men på den anden side synes jeg også, at vi bliver slemme til hele tiden, i lyset af at vi gerne vil hjælpe dem, at vi så også får dem frataget muligheden for at tænke selv. Hvis man kan sætte det lidt på spidsen, ikke? At man får frataget den, deres egne kritiske, deres egen kritiske sans og deres egen fantasi. ... Så man kan sige, der er ting, der trækker i den ene retning, og ting, der trækker i den anden retning. Personligt synes jeg, det er lidt en skam, at vi ikke, at vi ikke giver dem mulighed for at tænke selv lidt mere.

MH: Jeg har lagt mærke til det i forbindelse med noget andet, jeg er i gang med at skrive, at begrebet kritisk analyse, kritisk sans, det sådan er gledet ud – det eneste sted, det står i – hvis vi sådan kigger de forskellige niveauer af uddannelsessystemet igennem – det er faktisk i læreruddannelsen. Der står, at man skal lægge op til en kritisk stillingtagen. Det gør der ikke hverken i folkeskolen eller gymnasiet.

LP: Ja. Men jeg tænker måske også, at det kan være, at det er dér, vi skal hen. Fordi jeg synes jo netop, at med det, vi ser med fake news og misinformation og konspirationsteoretikere, at vi måske kommer længere ved netop at påtage os den her normative rolle med at vise de unge, hvornår man tager kritisk stilling, og hvornår man bare tager stilling ud fra alt muligt.

MH: Vi diskuterer ... er vi blevet sådan et fag, hvor vi er rigtig gode til at lære eleverne om styringsmekanismer og politik og beslutningsgang og så videre, så videre? Men der er vi sådan på vej til at blive et pænt fag?

LP: Det ved jeg faktisk ikke, om jeg synes. Jeg synes, nogle ting trækker i den retning, men nogle andre ting gør ikke. Jeg tror faktisk, at vi som lærere måske skal give hinanden og os selv lov til at lade eleverne være kritiske ... Jeg tror bare, mange lærere føler sig pressede af, at de føler, de har meget, de skal nå. Og jeg føler, at mange lærere måske tænker, at denne her stilladsering gør, at der ikke er plads til at give los en gang imellem. Altså, jeg føler også, at – og det er jo ikke nødvendigvis kun samfundsfag, men det er jo også vores accelerationssamfund, som Rosa nok ville sige, at vi har så travlt med at nå alting, så vi ikke giver plads til den der undren over, jamen hvor er eleverne egentlig henne? Hvad er det, eleverne vil? For jeg synes faktisk, jeg oplever mange elever, som har en masse ting, de gerne vil, og som rigtig gerne vil være gode medborgere, men som ikke helt ved, hvordan de skal få det ud. Og dem skal vi have, vi skal jo have dem aktiveret, og vi skal have dem engageret.

MH: Hvis vi nu sådan lige skulle slutte af med, Linda, at sige, hvis du sådan fra hoften skulle sige dine tre største ønsker til fagets udvikling i forhold til medborgerskab, i forhold til hvordan du gerne vil have faget udvikler sig.

LP: Det er et svært spørgsmål, for jeg synes jo egentlig, at der er rigtig mange gode ting, som det er. Men jeg kunne faktisk godt tænke mig, at vi ... turde give lidt mere slip og lytte lidt mere til eleverne, at vi inddrog dem noget mere. Men det kræver også, at eleverne får lidt mere selvtillid til at mene, hvad de, til at sige, hvad de har lyst til. Og det kræver jo også, at eleverne måske er mere kritiske fra folkeskolen i forhold til, hvor de får deres viden fra, fordi det kan godt være svært for os at få dem engageret i undervisningen, når de ikke ved, hvad de kan engagere sig i ... Jeg kunne tænke mig, at vi blev bedre til at kaste os ud i at udfordre eleverne mere, fordi jeg tror, at de kan meget mere, end vi giver udtryk for.

MH: Så har du flere ønsker, vi skal have med?

LP: Ja, jeg kunne tænke mig, at politikerne også begyndte at anerkende, at der skal være plads til den der medborgerskabsting, fordi problemet er jo også, at i og med vi hele tiden har skullet forsvare vores eksistens, så har vi jo hele tiden skullet vise, hvad vi kunne. Og der forsøger jeg jo egentlig lidt at få vist politikerne, at vi kan jo sådan set også noget i forhold til den her medborgerskabsting ... Vi lever i et demokrati, der er under angreb fra flere forskellige sider, og så synes jeg jo faktisk, at vi burde være stolte af, der er så mange unge, der rent faktisk søger viden til at kunne bidrage til demokratiet og kunne deltage. Så det synes jeg egentlig ville være rart, hvis politikerne ville anerkende i højere grad og give mulighed for det, ikke?